

'Banken zijn nog te dominant'

Door **Martin Visser**

15 jun. 2018 in FINANCIEEL TELEGRAAF

De conclusie liegt er niet om: het financieel stelsel is 'onhoudbaar'. Tien jaar na het begin van de crisis blik denktank Sustainable Finance Lab terug. Bestuursleden Arnoud Boot en Rens van Tilburg roepen op tot ingrijpende maatregelen. „Het is wachten op het volgende ongeluk.”

Al zeven jaar lang discussiëren academici en (oud)-bankiers in het Sustainable Finance Lab over de gevolgen van de financiële crisis. En ze vinden dat er nog altijd te weinig is veranderd. Vandaag confronteert de denktank tijdens een symposium onder meer DNB-president Klaas Knot en topmannen Wiebe Draijer van de Rabobank en Maurice Oostendorp van de Volksbank (voorheen SNS) met hun conclusies.

En die conclusie is stevig: „Het huidige financieel stelsel is uiteindelijk onhoudbaar en zal zonder ingrijpende maatregelen de samenleving verder ontwrichten”, zeggen bestuurslid Arnoud Boot en directeur Rens van Tilburg van het Sustainable Finance Lab.

Er zijn toch veel regels voor de banken bijgekomen? Waarom is het financieel stelsel dan nog steeds onhoudbaar?

Boot: „Na de crisis is er zeker extra regulering bijgekomen, maar de onderliggende dynamiek van de financiële sector is niet fundamenteel opgelost. De financiële cyclus is nog altijd onvoorstelbaar dominant.”

Wat is die financiële cyclus?

Boot: „Dat is hoe de economie aangejaagd wordt, juist door de financiële sector. En hoe diezelfde financiële sector geweldig op de rem trapt als het economisch slechter gaat.”

Van Tilburg: „Kijk maar eens hoe hard krediet groeit, vaak in combinatie met huizenprijzen en aandelenprijzen. In goede tijden gaat het te hard omhoog, in slechte tijden te hard naar beneden. Dat is altijd al zo geweest, maar het verontrustende is dat door globalisering en automatisering uitslagen steeds groter worden en steeds meer internationaal gelijk op gaan.”

Boot: „Tegelijkertijd heeft de financiële sector het gevoel helemaal dichtgeregeld te worden. En daar hebben ze gelijk in. Er komen tal van nieuwe ontwikkelingen op banken af, zoals fintech en de dreiging van nieuwe concurrenten. Daarom moet een bank ondernemend kunnen zijn. De duizenden nieuwe regeltjes zijn dan niet de oplossing. Je moet iets meer fundamenteels doen. Slimmere regulering is nodig. Om te beginnen denk eens wat positiever over het belang van eigen vermogen, en de voordelen die het biedt.”

Waarom gebeurt dat niet?

Boot: „We zitten in een soort evenwicht, maar het is het verkeerde evenwicht. En het is heel moeilijk om in dat andere evenwicht terecht te komen. Bankiers, beleidsmakers en politici zijn een soort gevangenen van het systeem.”

Van Tilburg: „Er is behoefte om een keer successen te gaan vieren. Daarom is er bij de politiek een neiging om te zeggen dat we nu wel klaar zijn. Maar een cruciaal punt in onze analyse is dat het probleem van too big to fail (banken die te groot zijn om failliet te laten gaan, red.) niet is opgelost. Dat zie je in Italië. Daar schiet de overheid banken toch weer te hulp. Misschien dat één middelgrote of een paar kleine banken op een nette manier afgewikkeld kunnen worden. Maar als je een systeemcrisis hebt, dan werkt dat dus niet.”

Boot: „We zeggen wel dat banken meer kapitaal hebben tegenwoordig. We noemden dat al niet eens meer eigen vermogen, want in het bankwezen was alles verbasterd. Bij een gewoon bedrijf zou je het eigen vermogen noemen, maar banken mochten van alles meerekenen dat helemaal geen eigen vermogen is. Dat is gelukkig verbeterd.”

Een bank is geen gewoon bedrijf, zeggen bankiers.

Boot: „Klopt, maar ze hebben wel gewone risico's. Misschien wel grotere. Banken moeten ook kunnen ondernemen, anders worden ze irrelevant. Vandaar dat wij zeggen: ondernemen kan alleen als je echt genoeg eigen vermogen hebt, bepaalde activiteiten beter verankert die evident van publiek belang zijn. Zo zou je met de instelling van een depositobank en door betalingsverkeer beter publiek te verankeren meer vrijheid kunnen geven aan het ondernemende deel van de bank. Het ondernemende deel kan dan makkelijker failliet omdat het minder relevant is.”

Bankiers zeggen dan: we hebben de hoeveelheid kapitaal al enorm verhoogd.

Boot: „Tja, 4% op de balans. Maar ze mogen modellen gebruiken waardoor ze zeg driekwart van de bezittingen niet mee hoeven te tellen. Dus die 4% kapitaal is ten opzichte van een kwart van de bezittingen, dus hebben we 16% kapitaal. Dat is wat risicogewogen kapitaal betekent.”

Waarom moeten banken eigenlijk ondernemend zijn?

Boot: „Banken moeten niet puur dienstbaar zijn. Nee, ze hebben een heel belangrijke rol in het toewijzen en verdelen van krediet in de economie. Daar heb je kennis voor nodig en ondernemerschap.”

Wat is de eerste stap in een oplossing?

Boot: „Bedenk iets slims waardoor het systeem in beweging komt. De instelling van een depositobank is zo iets. Dat is een bank waar je geld veilig kunt stallen. En die bank mag geen risico's nemen. Commerciële banken moeten zich dan meer lange termijn financieren, hebben minder spaargeld en hun balansen worden minder lang. Die zijn nu zo lang, omdat banken te goedkoop aan geld kunnen komen. Anders zouden al die hypotheeklen echt niet op de bankbalans staan, die horen bij pensioenfondsen te zitten.”

Van Tilburg: „Banken verdienen makkelijk geld aan die hypotheeklen. Maar de primaire taak is ondernemers van krediet voorzien. Begin jaren negentig was dat ook wat de Nederlandse banken vooral deden. Toen bestond de helft van het bankkrediet uit krediet aan bedrijven. En ongeveer een kwart uit hypotheeklen. In vijftien jaar tijd is dat omgeslagen. Nu vormen hypotheeklen de helft van de kredietverlening.”

Wat is daar mis mee?

Boot: „Banken hadden hun rol vervormd door hypotheeklen tot hoofdactiviteit te maken. Daardoor zijn andere zaken weggedrukt. Vlak voor de crisis was voor de Rabobank het hele businessmodel het verstrekken van aflossingsvrije hypotheeklen. Ze werd een verkoopmachine van aflossingsvrije hypotheeklen.”

Van Tilburg: „Omdat die Nederlandse banken hun balans zo sterk zagen groeien, moesten ze ergens geld vandaan halen. Dat trokken ze steeds meer aan uit het buitenland. Voor de crisis vonden internationale beleggers het prachtig. Toen ontdekten ze dat we wereldkampioen hypotheekschulden zijn, dat onze hypotheeklen heel hoog waren ten opzichte van de woningwaarde. En toen kwam de angst rondom de Nederlandse banken.”

Welke gedragsverandering beoogt u met een publieke depositobank en publiek betalingssysteem?

Boot: „Banken moeten dan hun eigen broek ophouden en ze moeten weer dingen doen waar ze goed in zijn. Ze zullen meer eigen vermogen aanhouden en zich langer financieren. De dominantie van die instellingen wordt ook minder. Nu zijn ze nog te dominant.”

Er is toch niets mis met ons betalingssysteem?

Boot: „Dat hele betalingsverkeer is in beweging. Waar dat terecht gaat komen, weten we niet. Ik zou niet uitsluiten dat in dat speelveld het betalingsverkeer straks minder goed geregeld is dan we denken.”

Van Tilburg: „En je haalt een argument weg dat in de crisis dominant was: we kunnen een bank met 2 miljoen rekeninghouders niet failliet laten gaan want dan zijn die ineens van het betalingsverkeer uitgesloten.”

Wat als er niks verandert?

Boot: „Een volgende crisis zal maatschappelijk niet worden geaccepteerd. Dat leidt tot een gigantische publieke backlash, een heel negatieve reactie. Het huidige financieel systeem leidt ook tot oneerlijkheid. Kijk alleen maar even hoe we de crisis oplossen. Met heel lage rente. Dus iedereen met spaargeld wordt beetgenomen. Iedereen met veel vermogen zit in huizen en aandelen en die doen

het heel erg goed. Hoe hebben we de crisis opgelost? Door arme mensen armer te maken en de rijke rijker. Dat maakt het huidige financiële systeem democratisch onhoudbaar.”

Van Tilburg: „Die financiële cyclus is nog onvoldoende gedempt en getemd. Het is wachten op het volgende ongeluk.”

Arnoud Boot (1960) is econoom. Hij is hoogleraar Ondernemingsfinanciering en financiële markten aan de UvA. Hij zat onder meer in de SER en de Bankraad en zit nu in de WRR.

Rens van Tilburg (1974) is econoom. Hij begon bij KPMG, Bureau voor Economische Argumentatie. Daarna werkte hij bij GroenLinks, AWT, het Innovatieplatform en SOMO.